

15 LEVEN OP HET LAND Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen op het vasteland, beheer bossen en wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe								
15.1	Tegen 2020 het behoud, herstel en het duurzaam gebruik van terrestrische en inlandse zoetwaterecosystemen en hun diensten waarborgen, in het bijzonder bossen, moeraslanden, bergen en droge gebieden, in lijn met de verplichtingen van de internationale overeenkomsten							
15.2	Tegen 2020 de implementatie bevorderen van het duurzaam beheer van alle soorten bossen, de ontbossing een halt toeroepen, verloederde bossen herstellen en op duurzame manier bebossing en herbebossing mondiaal opvoeren							
15.3	Tegen 2030 de woestijnvorming tegengaan, aangetast land en gedegradeerde bodem herstellen, ook land dat wordt aangetast door woestijnvorming, droogte en overstromingen, en streven naar een wereld die qua landdegradatie neutraal is							
15.4	Tegen 2030 het behoud garanderen van de ecosystemen in de bergen, met inbegrip van hun biodiversiteit, om hun vermogen te versterken voordelen te genereren die essentieel zijn voor duurzame ontwikkeling							
15.5	Dringende en doortastende actie ondernemen om de aftakeling in te perken van natuurlijke leefgebieden, het verlies van biodiversiteit een halt toe te roepen en, tegen 2020, de met uitsterven bedreigde soorten te beschermen en hun uitsterven te voorkomen							
15.6	Bevorderen van het eerlijk en billijk verdelen van de voordelen die voortvloeien uit het gebruik van genetische hulpbronnen en bevorderen van gepaste toegang tot dergelijke hulpbronnen, zoals internationaal overeengekomen							
15.7	Dringend actie ondernemen om een einde te maken aan stroperij en de handel in beschermde planten- en diersoorten en zowel de vraag naar als het aanbod van illegale producten afkomstig van deze planten- en diersoorten aan te pakken							
15.8	Tegen 2020 maatregelen invoeren om de invoering van invasieve uitheemse soorten in land- en waterecosystemen te beperken en hun impact op aanzienlijke wijze te beperken, en de prioritaire soorten controleren of uitroeien							
15.9	Tegen 2020 ecosysteem- en biodiversiteitswaarden integreren in nationale en plaatselijke planning, ontwikkelingsprocessen, strategieën en plannen inzake armoedebestrijding							
15.a	Financiële hulpbronnen mobiliseren en aanzienlijk verhogen vanuit allerlei bronnen om de biodiversiteit en de ecosystemen te vrijwaren en op duurzame wijze te gebruiken							
15.b	Aanzienlijke middelen mobiliseren vanuit allerlei bronnen en op alle niveaus om duurzaam bosbeheer te financieren en gepaste stimuli te verschaffen aan ontwikkelingslanden om een dergelijk beheer te organiseren, ook voor behoud en herbebossing							
15.c	De wereldwijde inspanningen ter bestrijding van stroperij en illegale handel in beschermde diersoorten opvoeren, ook door verhoging van de capaciteit van plaatselijke gemeenschappen in hun streven naar kansen inzake een duurzaam bestaan							
Volg nr.	Bevoegde minister	Beleidsdomein	Entiteit (departement, agentschap, ...)	Omschrijving huidig beleid en realisaties	Omschrijving goede praktijk	Target	Andere SDG's waaraan beleid bijdraagt	Opmerkingen
1	Joke Schauvliege	OMG	Departement Omgeving	Vlaanderen streeft naar landdegradatieneutraliteit en steunt Europese en Internationale initiatieven die kunnen leiden tot een doelgerichte, proportionele en risicogebaseerde bescherming van de bodem . Naast acties om bodemerosie en de afname van het bodemkoolstofgehalte tegen te gaan is principieel beslist om het netto ruimtebeslag (land take) te halveren tegen 2025 en te stoppen in 2040.		15.3	2. Geen honger	
2	Joke Schauvliege	OMG	Vlaamse Landmaatschappij	We stellen middelen uit het Vlaamse Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling ter beschikking voor het sluiten van beheerovereenkomsten. Beheerpakketten zijn mogelijk voor het beschermen en bevorderen van de akker- en weidevogelpopulatie, voor biodiversiteitsherstel op perceelsranden en soorten rijke graslanden en voor behoud kleine landschapselementen.	De uitvoering van het Vlaams programma voor plattelandsontwikkeling komt op kruissnelheid. Het is de verwachting dat de middelen die voorzien zijn via dit programma benut zullen worden tegen het einde van deze programmaperiode. Begin 2017 wordt op bijna 400 ha een beheer uitgevoerd gericht op het ontwikkelen of het in stand houden van soortenrijke graslanden; wordt op bijna 1600 ha grond randenbeheer toegepast; wordt op 3200 ha grond maatregelen uitgevoerd die soorten als akkervogels, weidevogels, ... ten goede komen; zijn bijna 400 km. hagen, 106 km heggen, 50 ha houtkanten en 3900 knotbomen onder beheer.	15.a	6. Schoon water en sanitair	
3	Joke Schauvliege	OMG	Agentschap voor Natuur en Bos	Met het Natura 2000-programma leggen we een belangrijke focus op de instandhouding en het herstel van habitats en leefgebieden van soorten van Europees belang. Bij de uitwerking van de maatregelen leveren de landschappelijke waarden het kader aan teneinde een robuuste natuur met gezonde ecosystemen te realiseren. Voor de implementatie werken we met een ondersteunend kader op maat van de landeigenaar. Met de kennisopbouw over ecosysteemdiensten werken we de aanpak voor het herstel en het behoud van ecosystemen verder uit op landschapsniveau. Ontwikkeling van groene infrastructuur in stedelijk gebied en op bedrijventerreinen stimuleren we via technische en financiële ondersteuning. Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek voert onderzoek en monitoring rond Natura 2000 uit.	We zetten een participatorisch proces op regionaal en lokaal niveau op voor beslissing over de natuurdoelen en over implementatiemaatregelen, om samenwerking en effectieve participatie in de implementatie te versterken, versterken en ter beschikking stellen van de kennisbasis en projectondersteuning voor ontwikkeling van groene infrastructuur. Met het Natura 2000-programma leggen we een belangrijke focus op de instandhouding van de speciale beschermingszones afgebakend in uitvoering van de Europese Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn en op het herstel en behoud van habitats en leefgebieden van soorten van Europees belang. Voor de vastlegging van de natuurdoelen en over implementatiemaatregelen hebben we een participatief proces opgezet op regionaal en op lokaal niveau. In een eerste fase werden de doelen voor elk habitat en elke soort van Europees belang vastgesteld op het niveau van Vlaanderen in de Gewestelijke natuurdoelstellingen. In een tweede fase werden deze doelen vertaald op het niveau van elke speciale beschermingszone. Bij de verdere uitwerking van de maatregelen leveren de landschappelijke en ecologische waarden en de socio-economische belangen het kader aan teneinde een robuuste natuur met gezonde ecosystemen te realiseren. De taakstelling voor de realisatie van habitats en leefgebieden van soorten in elk gebied wordt beschreven in een managementplan dat aangeeft wat reeds in uitvoering is door overheden en natuurbeherende verenigingen en wat de openstaande taken zijn.. Ook dit plan komt tot stand met input en consultatie van alle betrokken belangengroepen en overheden die actief zijn in elk gebied. Via de lokale overlegplatforms worden de private landeigenaars actief aangesproken om het resterende deel van de taakstelling te realiseren op hun terreinen. Met dit uitgebreid participatief proces voor multi-stakeholder overleg zowel op regionaal als op lokaal niveau wordt beoogd om de samenwerking te versterken voor de implementatie op terrein om bij te dragen aan de realisatie van de natuurdoelen.	15.1	3. Goede gezondheid en welzijn	
4	Joke Schauvliege	OMG	Vlaamse Landmaatschappij	De beleidsdoelstellingen rond biodiversiteit concentreren zich op de instandhoudingsdoelstellingen. De Vlaamse Regering stelde op 31 januari 2015 een inrichtingsnota vast voor de groep van landbouwbedrijven die meer dan 50% bijdragen aan de kritische depositiewaarde van een habitat dat zich binnen een Habitatrichtlijngebied bevindt. Hierdoor konden een 60-tal landbouwbedrijven gebruik maken van het flankerend beleid (vrijwillige bedrijfsverplaatsing, bedrijfsreconversie, bedrijfsbeëindiging). Op 2 februari 2017 werd ook de inrichtingsnota vastgesteld voor de groep van landbouwbedrijven die meer dan 5% maar minder dan 50% bijdragen aan de kritische depositiewaarde van een habitat dat zich binnen een Habitatrichtlijngebied bevindt. Potentieel kunnen hierdoor 550 landbouwbedrijven beroep doen op het flankerend beleid. Tot op heden werden een 9-tal aanvragen van landbouwers ingediend. Er worden een 9-tal nieuwe aanvragen per jaar verwacht gedurende een periode van 10 jaar. Het programma voor plattelandsontwikkeling werd aangepast zodat beheerovereenkomsten op maat van de Hamster en Grauwe kiekendief gesloten kunnen worden. De uitrol gebeurt via Vlaamse soortenbeschermingsplannen.	Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) start met het meten van de stikstofvervuiling door landbouwbedrijven in of nabij Natura 2000-gebieden. Het is die vervuiling die met een programmatische aanpak teruggebracht zou moeten worden tot een niveau dat het halen van de Instandhoudingsdoelstellingen toelaat. Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek ontwikkelde een Databank Passende Beoordeling in het kader van de PAS.	15.5		

5	Joke Schauvliege	OMG	Agentschap voor Natuur en Bos	Invasieve uitheemse soorten hebben een belangrijke impact op land- en waterecosystemen met negatieve effecten op biodiversiteit en economie. Naast communicatie en capaciteitsopbouw werken we een strategie uit om vestiging van nieuwe invasieve soorten te voorkomen, en om gepaste bestrijdings- en controlemaatregelen in te voeren. De resultaten van bestrijdingsmaatregelen voor een aantal invasieve soorten worden geëvalueerd. We ontwikkelden een 'early warning'-systeem in samenwerking met natuurverenigingen, en zetten in op de verdere ontwikkeling van beheersmaatregelen voor prioritaire invasieve soorten, een versterking van de kennisbasis, en een gestructureerde samenwerking op Belgisch niveau.	Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) zette, in samenwerking met het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) en vzw Natuurpunt, een meldpunt op voor invasieve, uitheemse soorten binnen het waarnemingenportaal van laatstgenoemde vereniging (www.waarnemingen.be). Waarnemers kunnen deze soorten snel en geografisch accuraat melden, zelfs rechtstreeks vanuit het veld door middel van apps. Aan de andere zijde kunnen terreinbeheerders ogenblikkelijk op de hoogte worden gesteld van meldingen en desgevallend tot maatregelen overgaan. Deze vorm van citizen science is tot nu toe heel succesvol gebleken. Op het meldpunt staan 94 invasieve uitheemse soorten uitvoerig beschreven. Sinds 2012 zijn in totaal zo'n 70.000 waarnemingen van deze soorten geregistreerd. Het meldpunt speelt een essentiële rol in de snelleresponsmaatregelen voor soorten waarvoor dergelijke maatregelen worden verplicht onder de EU verordening 1143/2014 en de resolutie inzake Invasieve Uitheemse Soorten onder de Conventie van Bern.	15.8	6. Schoon water en sanitair	
6	Joke Schauvliege	OMG	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)	We richten het Vlaamse bodemsaneringsbeleid maximaal op het helpen realiseren van maatschappelijke behoeften (ruimte, water, ondersteuning van kwetsbare groepen, bodem als ecosysteem, gezondheid, voeding, ...). Daarom hanteert Vlaanderen de doelstelling dat tegen 2036 de sanering van alle historische bodemverontreiniging is opgestart en dat nieuwe bodemverontreiniging maximaal wordt voorkomen. Het beleid inzake bodemsanering is er op gericht om zoveel mogelijk de richtwaarden voor bodemkwaliteit te realiseren. Deze richtwaarden beantwoorden aan het gehalte aan verontreinigende stoffen of organismen op of in de bodem, dat toelaat dat de bodem al zijn functies kan vervullen zonder enige beperking op te leggen. De bescherming van de bodem tegen verontreiniging heeft tot doel zoveel mogelijk de streefwaarden voor bodemkwaliteit te behouden. Deze streefwaarden beantwoorden aan het gehalte aan verontreinigende stoffen of organismen op of in de bodem, dat we als normale achtergrond in niet-verontreinigde bodems met vergelijkbare bodemkenmerken terugvinden. We moedigen het duurzame gebruik van uitgegraven bodem aan zodat de uitgegraven bodem maximaal dient als alternatief voor primaire oppervlaktedelfstoffen.	In het streven naar een betere bodemkwaliteit beheren we een grondeninformatieregister (GIR), dat alle gekende data over bodemverontreiniging in Vlaanderen bevat. Het register bevat de Vlaamse gronden waarop activiteiten met een verhoogde kans op verontreiniging werden uitgevoerd, de resultaten van bodemonderzoeken, bodemsaneringsprojecten, saneringswerken en andere relevante bodeminformatie. Elke Vlaming kan het register consulteren door een bodemattest aan te vragen voor een bepaalde grond. Bij verkoop of andere overdracht van een grond, is er een verplichte raadpleging van het grondeninformatieregister, en moet de notariële akte de inhoud van het bodemattest bekend maken aan de koper of verwerver, zodat deze op de hoogte is van de bodemkwaliteit van het stuk grond dat hij plant te kopen. Op die manier krijgt de koper wettelijk bescherming tegen de nadelige gevolgen van bodemverontreiniging. Vlaanderen was wereldwijd een van de eerste regio's om het concept van een grondeninformatieregister gekoppeld aan een bodemattest te ontwikkelen. Vlaanderen heeft een streng wettelijk verankerd systeem dat bodemonderzoeks- en saneringsverplichtingen koppelt aan de overdracht van een grond. De notaris speelt hierbij een cruciale rol. Bij verkoop of andere overdracht van een grond, moet de notaris steeds nagaan of op het terrein in het verleden activiteiten met een verhoogd risico op bodemverontreiniging werden uitgeoefend. Als dat het geval is, kan de overdracht of verkoop van het terrein niet plaatsvinden, vooraleer er een bodemonderzoek op uitgevoerd wordt. Brengt dit onderzoek een ernstige of normoverschrijdende verontreiniging aan het licht, dan moet deze eerst gesaneerd worden. Als men toch wil verkopen of overdragen vooraleer het perceel volledig gesaneerd is, kan dit maar dan moet eerst een verbintenis ondertekend worden en moet het bedrag van de kostprijs van de sanering gegarandeerd worden tegenover de OVAM met een financiële zekerheid.			
7	Joke Schauvliege	OMG	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek	Het INBO voert diepgaand onderzoek naar de staat van instandhouding en trend van Europees en Vlaams beschermde bosesystemen. Zo gaat ze na wat de impact is van milieudrukken (vermesting, verdroging, verontreiniging en klimaatverandering) op de vitaliteit en het functioneren van bossen. Onderzoek wordt verricht naar herstel- en beheermaatregelen om onze bossen duurzaam te beheren en te beschermen. Het INBO beheert bovendien een unieke collectie van houtige genenbronnen, en baat meerdere langetermijnonderzoeksproefvlakken (LTER sites) uit die tegemoet komen aan de SDG. De algemene onderzoeksfilosofie is interdisciplinair, waarbij aandacht wordt gegeven aan thematieken die leven bij beleid, maatschappij en wetenschap. Dit traject wordt sinds 2015 intensief gevolgd door bovengenoemde spelers, en mondde in mei 2017 tussentijds uit in een bossymposium getiteld 'Kennis voor het bos van de toekomst'.	Het onderzoek volgt een participatieve benadering waarbij zowel beleid, maatschappij en wetenschap worden betrokken. Dit proces wordt op deze wijze verder gezet.			
8	Joke Schauvliege	OMG	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek	Het INBO coördineert het early-warning systeem in samenwerking met natuurvrijwilligers en werkt een strategie uit voor gebiedsdekkende surveillance in uitvoering van de EU Verordening 1143/2014 ter preventie en beheer van invasieve uitheemse soorten. Daarbij wordt algemene surveillance via stakeholders (natuurvrijwilligers, jagers, vissers, imkers enz.) aangevuld met risicogeorïënteerde surveillance en afgestemd op de professionele monitoring voor Natura2000 en Kaderrichtlijn Water. Het INBO zet verder in op gecoördineerde gegevensverzameling over verspreidings- en beheerdata van invasieve exoten met het oog op de rapportage voor deze verordening. In haar onderzoekstaken behandelt het INBO de volledige beheerketen van biologische invasies: basisgegevens over het voorkomen van exoten, het uitvoeren van risicoanalyses, ontwikkelen van strategieën voor risicobeheer, kosten-baten analyses van beheerprogramma's, opmaak van codes goede praktijken, onderzoek naar de effectiviteit van verschillende beheermaatregelen, actieplannen voor introductiewegen en het vormgeven van een actieve praktijkgemeenschap exotenbeheer in Vlaanderen. Een aantal lopende beheerprogramma's voor invasieve exoten wordt wetenschappelijk ondersteund en opgevolgd. Het INBO levert ook beheeradvies op maat van bestrijders en terreinbeheerders. Het INBO draagt ook bij aan het Belgische wetenschappelijk secretariaat invasieve exoten en de Belgische wetenschappelijke raad.		15.8		

9	Joke Schauvliege	OMG	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek	Elke twee jaar brengt het INBO voor de Vlaamse Overheid een rapport uit over de toestand van de natuur in Vlaanderen. De huidige natuurrapporteringscyclus (2014-2018) is opgevat als een ecosystem assessment voor Vlaanderen. Een ecosystem assessment is een analyse van hoe en in welke mate de natuur diensten levert voor de mens. Via deze rapportering biedt het een kader aan, dat het beleid moet toelaten om een integrale strategie te ontwikkelen voor het behoud en duurzaam gebruik van ecosystemen en ecosysteemdiensten. De doelstellingen van het ecosysteem assessment zijn: • Zichtbaar maken van de voordelen die mensen van ecosystemen ontvangen en hoe ingrepen in die ecosystemen de levering van ecosysteemdiensten beïnvloeden. • Kennisbasis leveren voor een integraal beleid voor het duurzaam gebruik van ecosystemen en hun diensten. • Verkennen van opties voor het beheer van en het beleid rond ecosystemen i.f.v. de toekomstige duurzame levering van ecosysteemdiensten. • Sector-overschrijdende communicatie en samenwerking bij het ontwikkelen van het beleid rond en het beheer van ecosystemen stimuleren.		15.1		
10	Joke Schauvliege	OMG	Agentschap voor Natuur en Bos	De 42 uitgevoerde projecten van de eerste projectcyclus (2002 – 2007), hebben duidelijk bijgedragen tot het behoud van tropisch bos en tot het verbeteren van de levensomstandigheden van de lokale bevolking. De thematische klemtoon van deze projecten lag op biodiversiteit met specifieke focus op 3 thema's: (1) duurzaam bosbeheer en certificering; (2) reservaten- en bufferzonebeheer en (3) bosherstel. Door kleinschalige en lokaal gedragen projecten te ondersteunen werden concrete resultaten op terrein behaald, binnen de 3 pijlers van duurzame ontwikkeling: 1) Ecologisch (biodiversiteit en bos): a) 211.650 ha bos duurzaam beheerd, waarvan 121.406 ha met beheerplan en 35.550 ha met FSC-certificering. b) 11.568.185 ha bos werd beschermd c) 684 ha bos werd aangeplant 2) Sociaal: veel mensen en verenigingen zijn gevormd in allerlei thema's, gaande van technische en praktische bos- en landbouw-workshops tot versterking van de organisaties en verenigingen op administratief en institutioneel vlak. 3) Economisch: voldoende aandacht werd besteed aan de economische zijde door behoud, beheer en herstel van natuur en bos te laten samengaan met het versterken van alternatieve inkomstengenererende activiteiten, waarbij de productieketen in zijn geheel, commercialisering en marketing inclusief werd benaderd.	Het Vlaams Fonds Tropisch Bos wil kleinschalige, ngo-gestuurde en lokaal verankerde projecten ondersteunen vanuit Vlaanderen vanuit drie prioriteiten : 1° bevorderen van duurzaam bosbeheer; 2° beheer van reservaten en beschermde gebieden; 3° bebossing, herbebossing en herstel van gedegradeerde gebieden. Het fonds is momenteel actief in Latijns-Amerika. Projecten die transversale thema's als biodiversiteit, klimaatverandering en lokale duurzame socio-economische ontwikkeling integreren krijgen pluspunten. Onder het nieuwe SDG-kader wordt verder ingezet op deze prioriteiten, met geografische verbreding en diversificatie van de ingezette financiële middelen (o.a. versterkte samenwerking met de private sector).	15.b	13. Klimaatactie	
11	Geert Bourgeois	OMG	Agentschap Onroerend Erfgoed	In het kader van het regulier erfgoedbeleid inventariseren, beschermen en beheren we onder meer landschappelijk erfgoed, dat voornamelijk culturele en regulerende ecosysteemdiensten levert.	We voeren proefprojecten rond geïntegreerde beheersplannen uit, die Europese instandhoudingsdoelstellingen verzoenen met beheersdoelstellingen voor beschermde cultuurhistorische landschappen.	15.1	6. Schoon water en sanitair	